

บทที่ 2

วิธีการศึกษา

การศึกษาวิจัยเรื่อง"รูปแบบครอบครัวไทยของสังคมสมัยใหม่: แนวโน้มในอนาคต" เป็นวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยมีลักษณะการศึกษาดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประเด็นของเรื่องในหลายๆ ด้าน ซึ่งกรอบของการศึกษา คือ

1.1 ศึกษาความเป็นมาโดยทั่วไปของครอบครัวไทยจากอดีตสู่ปัจจุบัน ในช่วงระยะเวลาไม่เกิน 50 ปี เช่น ศึกษาโครงสร้าง ขนาดของครอบครัว การปกครอง และบรรยากาศภายในบ้าน ค่านิยมในการอบรมเลี้ยงดูบุตรหลานในครัวเรือน กิจกรรมร่วมกับชุมชนทั้งในด้านการพัฒนาท้องถิ่น งานประเพณี งานบุญ ตลอดจนการเล่นเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันครอบครัวกับสถาบันอื่นๆ เช่น สถาบันทางการศึกษา สถาบันทางศาสนา เป็นต้น

1.2 ความเปลี่ยนแปลงและวิเคราะห์สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตของสมาชิกในครอบครัว ตามกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย ความปรับเปลี่ยนผสมผสานบทบาทหน้าที่ภายในครอบครัว การอบรมเลี้ยงดูบุตรหลาน การประกอบอาชีพ รายได้ การใช้จ่าย ปัญหาของครอบครัว อิทธิพลหรือปัจจัยต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อครอบครัวไทยทั้งทางบวกและทางลบ (เช่น ค่านิยมของครอบครัวและสังคมไทย ปรัชญาภายในครอบครัว) สุขภาพของคนในครอบครัว เป็นต้น

ข้อมูลดังกล่าว นำมาจัดระบบ วิเคราะห์เชิงเหตุผลแล้วเรียบเรียงพรรณนาความเชื่อมโยงตามลำดับที่กำหนดไว้ 2 ประการข้างต้น เพื่อทำให้เกิดการสะท้อนภาพครอบครัวไทยที่ดำเนินมาเรื่อยๆ ในช่วงที่ผ่านมาไม่เกิน 50 ปี เช่น การพัฒนาปรับเปลี่ยนรูปแบบครอบครัวไทยมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่โครงสร้างของครอบครัว ซึ่งมีจำนวนสมาชิกเป็นองค์ประกอบ การอบรมเลี้ยงดูบุตรหลาน ยังรวมถึงความผูกพันของสมาชิกในครอบครัว บทบาทหน้าที่และการช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในครอบครัว รวมถึงความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับคนภายนอก ปัจจัยทางด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ประเพณี เป็นต้น ซึ่งจะนำไปสู่การวิเคราะห์แนวโน้มรูปแบบครอบครัวไทยของสังคมสมัยใหม่ที่คาดว่าจะจะเป็นแนวโน้มในอนาคต

2. ศึกษากลุ่มตัวอย่างครอบครัวในลักษณะเข้มข้น หรือแนวลึก (Intensive Study) โดยใช้การสัมภาษณ์ตามแบบสอบถามที่กำหนดขึ้น โดยเน้นลักษณะและรูปแบบสภาพครอบครัวไทย จากปัจจุบันสู่แนวโน้มในอนาคต

กลุ่มตัวอย่างจะศึกษาที่จังหวัดสมุทรปราการ ในเขตอำเภอพระประแดง โดยแยกตามกลุ่มสตรีที่สมรสหรือเคยสมรสแล้ว เป็นข้าราชการครู ของโรงเรียนวิสุทธิกษัตริย์ และสตรีในโรงงานบริษัท อายี โน๊ะ โมะ โด๊ะ ประเทศไทย จำกัด แยกเป็นครอบครัวเก่า 10 ราย ครอบครัวใหม่ 10 ราย เหตุผลที่เลือกกลุ่มสตรี เพราะสตรีมีความเข้าใจและมีความละเอียดอ่อนในเรื่องครอบครัว รวมทั้งบทบาทสตรีเปลี่ยนแปลงจากเดิมมากขึ้น

เหตุผลของการเลือกศึกษากลุ่มตัวอย่างที่จังหวัดสมุทรปราการ ก็คือ

1. จังหวัดสมุทรปราการ เป็นจังหวัดชานเมืองของกรุงเทพมหานคร เป็นจังหวัดที่มีความเปลี่ยนแปลงโครงสร้างจากภาคการเกษตรมาเป็นภาคอุตสาหกรรมอย่างเห็นได้ชัดในช่วง 20 กว่าปีที่ผ่านมา เป็นจังหวัดที่รัฐบาลสามารถจัดเก็บภาษีจากภาคอุตสาหกรรมเป็นอันดับหนึ่งของประเทศ

2. จังหวัดสมุทรปราการมีทั้งครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยาย สำหรับครอบครัวขยายส่วนใหญ่คือ ครอบครัวดั้งเดิมที่ยังมีภูมิลำเนาปัจจุบันอยู่ในจังหวัดสมุทรปราการ แต่แนวโน้มกำลังจะแปรเปลี่ยนรูปแบบมาเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น เหตุผลสำคัญก็คือ

(1) คนเก่าแก่ที่มีกำเนิดเป็นชาวสมุทรปราการโดยแท้ มีจำนวนลดลง เนื่องจากความตายอันเป็นธรรมชาติของมนุษย์ทำให้ขนาดของครอบครัวเล็กลง

(2) ลูกหลานแต่งงานแล้วแยกกัน อาจแยกบ้านไปตั้งครอบครัวใหม่ภายในจังหวัดนั้นเองหรือย้ายไปอยู่จังหวัดอื่น ส่วนมากจะย้ายไปอยู่ที่จังหวัดกรุงเทพมหานคร

(3) คนสมุทรปราการดำเนินชีวิตเหมือนคนกรุงเทพมหานคร เพราะอยู่ชานเมืองของกรุงเทพฯ และคนสมุทรปราการทำงานและศึกษาที่กรุงเทพฯ จำนวนมาก

(4) มีคนอพยพมาจากถิ่นอื่น ทั้งมาอยู่ประจำโดยการตั้งถิ่นฐานที่จังหวัดนี้เพื่อทำงานอาชีพ หรือย้ายตามคู่สมรส แล้วเกิดความพึงพอใจที่จะอยู่จังหวัดนี้ตลอดไป หรือมาอยู่ชั่วคราวเพื่อทำงานเป็นช่วงๆ เท่านั้น ประเภทหลังนี้ส่วนมากเป็นคนทางภาคอีสาน เมื่อมาอยู่ที่จังหวัดสมุทรปราการ มีทั้งนำครอบครัวมาอยู่ด้วย หรือมาคนเดียว โดยบางคนมากับญาติ เพื่อนฝูง ลักษณะความเป็นอยู่จะเป็นครอบครัวขนาดย่อม แยกกันอยู่ตามห้องพักของโรงงาน หรือบ้านเช่า ห้องแบ่งให้เช่า

ข้อกำหนดของการศึกษากลุ่มตัวอย่าง คือ

ก. กลุ่มสตรี อาชีพครู และอาชีพรับจ้างในโรงงานที่อยู่ในครอบครัวขยาย หรือส่วนใหญ่เป็นคนจังหวัดสมุทรปราการ ทั้งที่แต่งงานแล้วยังอยู่ด้วยกัน หรือผ่านการแต่งงานแล้ว แต่ไม่อยู่ด้วยกันกับคู่สมรสจะโดยแยกกันอยู่ เพราะเหตุผลความจำเป็นในหน้าที่การงาน หรือหย่า หรือเป็นหม้าย จะศึกษาประมาณ 10 ราย (1 รายต่อ 1 ครอบครัว)

ข. กลุ่มสตรีอาชีพครู และอาชีพรับจ้างในโรงงานที่อยู่ในครอบครัวเดี่ยว และขณะวิจัยพบว่า ครอบครัวยังอยู่อาศัยที่จังหวัดสมุทรปราการ ข้อกำหนดของการศึกษาทำนองเดียวกับ ก. จะศึกษาประมาณ 10 ราย (1 รายต่อ 1 ครอบครัว) เช่นเดียวกัน

3. เหตุที่เลือกศึกษาที่อำเภอพระประแดง เพราะเป็นอำเภอขนาดใหญ่ มีที่ตั้งโรงเรียน โรงงาน จำนวนมาก ลักษณะครอบครัวมีทั้งครอบครัวขยาย และครอบครัวเดี่ยว

4. ผู้ประสานงานโครงการวิจัยประกอบอาชีพที่อำเภอพระประแดง สามารถคล่องตัวในการประสานงานและอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงข้อมูลได้อย่างดี

แนวการศึกษาในกลุ่มตัวอย่างดังกล่าว จะใช้การสัมภาษณ์ตามแบบสอบถาม ซึ่งมีประเด็นการสัมภาษณ์ดังนี้

(1) ภูมิหลังของผู้ให้ข้อมูล ซึ่งรวมถึงประวัติความเป็นมาของครอบครัว

(2) การดำเนินชีวิตของครอบครัว ตั้งแต่เริ่มมีคู่ครองจนถึงปัจจุบัน เช่น การวางแผนและการจัดการชีวิตในครอบครัว การผลิต การสร้างรายได้ การใช้จ่าย การอบรมเลี้ยงดูบุตร บทบาทพ่อแม่หรือสมาชิกในครอบครัว ค่านิยม ปรัชญาภายในครอบครัว สุขภาพภายในครอบครัว บรรยากาศตลอดจนความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ปัญหาอุปสรรคในครอบครัว ความผูกพันเกี่ยวข้องกับญาติพี่น้อง หรือครอบครัวเดิม เป็นต้น

(3) การเตรียมครอบครัวของตนเองในอนาคต และข้อคิดเห็นที่เกี่ยวกับรูปแบบครอบครัวไทย : แนวโน้มในอนาคต

ในส่วนของการศึกษากลุ่มตัวอย่างนี้ จะนำไปเป็นส่วนประกอบกับข้อมูลเอกสาร และจะใช้ข้อมูลส่วนนี้ไปพรรณนาความพร้อมกับข้อมูลจากเอกสาร โดยจะเชื่อมโยงให้สอดคล้องผสมผสานกลมกลืน และเห็นภาพของเชิงเหตุผลและผลมากยิ่งขึ้น

3. สัมภาษณ์นักสังคมสงเคราะห์ที่ให้การปรึกษาและให้บริการแก่ครอบครัวหน่วยงานละ 2 คน ตามกรอบแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมา เพื่อทราบปัญหา

ความต้องการและศึกษาภาพของผู้มารับบริการในการเตรียมครอบครัวของเขาเองตามที่
นักสังคมสงเคราะห์ได้รายละเอียดมา รวมทั้งถามความคิดเห็นของนักสังคมสงเคราะห์
เกี่ยวกับรูปแบบของครอบครัวไทยเดิมในอนาคตด้วย สำหรับหน่วยงานที่อยู่ในข่ายขอ
ความร่วมมือจากนักสังคมสงเคราะห์ คือ

- ก. โรงพยาบาลราชวิถี กรุงเทพฯ สังกัดกระทรวงสาธารณสุข
- ข. ศูนย์สุขวิทยาจิต กรุงเทพฯ สังกัดกระทรวงสาธารณสุข
- ค. ศูนย์บริการสาธารณสุข กรุงเทพมหานคร
- ง. หน่วยวางแผนครอบครัว โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์
คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และแผนกสังคม
สงเคราะห์ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ สภากาชาดไทย
- จ. ที่ทำการประชาสงเคราะห์จังหวัดสมุทรปราการ สังกัดกรมประชา
สงเคราะห์

การสัมภาษณ์นักสังคมสงเคราะห์ทั้ง 5 หน่วยงานนี้ เป็นการศึกษาเพื่อ
สนับสนุนงานวิจัยเอกสารในครั้งนี้ด้วย ทำนองเดียวกับการศึกษากลุ่มตัวอย่างสตรี 2
กลุ่ม ดังกล่าวข้างต้น

ชำนาญกหอสมุด